

University of Groningen

Gysbert Japiks

Kalma, Douwe

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1938

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Kalma, D. (1938). *Gysbert Japiks: in stúdzje yn dichterskip*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

YNLIEDING.

1. Grounslaggen.

It Fryske wird „skriftekennisse” wirdt tsjintwirdich frijwol brûkt yn de bitsjutting fen it frjemde wird „literatuer”. De literatuer is in kinst; ek de Fryske skriftekennisse is as in kinst to biskôgjen. It doel fen de skriftekindige ef literaire stúdzje kin gjin oar wêze as by to dragen ta it forstean fen it kinstwirk.

Kinst is in iepenbiering fen it libben; alle rykdom en alle ilinde, alle ienfâld en gearstaldens fen it libben is yn kinst werom to finen. Hwet kinst fen it libben ûnder-skaet, is allinne det de ûnderfining fen it libben yn kinst de foarm wint fen de skientme. Yn de groun bitsjut dit allinne det de ûnderfining yn de kinst de foarm foun hat dy’t folslein by hjar eigenheit oanslút; det hja útspritsen ef útbylde is op in wize, sa treflik en oertsjûgjend, det hja wirkjen bliuwt lang nei’t de tiids-forskynsels, yn hwaens formidden hja ûntstie, fordwoun binne. Sa is kinst libben, fordûrsume troch skientme.

De ûnderfining dy’t foarm wint yn kinst, is altyd de kinstner sines; mar yn de forhâldings twisken de kinstner en syn meiminsken kin it greatste forskaet bistean. Syn geast kin fortsjintwirdigjend wêze, sadet hwet libbet yn in hiele tiid, as fensels foarm wint yn syn kinst; hy kin útsûnderlik wêze foar de tiid oer, sadet de kinstner syn tiid noch syn tiid him forstiet, wylst in letter ieu him gâns tichterby komme kin; hy kin ek útsûnderlik wêze foar it algemien-minsklike oer, sadet it forstean fen it wirk altyd bigrinzge bliuwe seil ta in moai lytse rige. Ek yn de foarstelling ef útbylding fen de ûnderfining is folle forskaet mûglik; hja kin sa klear wêze det it kinst-

wirk for syn forstean gjin stúdzje det makket foreasket; hja kin, as hja de ûnderfining mear oantsjut as útbyldet, om tawijde stúdzje freegje. Sels as it kinstwirk forstien wirde kin sûnder yngeande stúdzje, scil dochs yette de stúdzje troch to konsintrearjen op wiisheit en skientme dy't djipper leit as de wearden dy't foartendalik it om-tinken bine, ta in yet djipper forstean op kostbere wize bydrage kinne.

Hjir wirdt hieltydwer praet fen forstean, yn ûnder-skieding fen bigripen: it lêste is in logyske funksje, yn forstean lykwols leit in totaliteit bisletten. Libben kin allinne forstien wirde troch libben, dêr't nêst it kleare bigryp, de suvere meifieling en de earnstige wil hjar rol yn spylje. Dit tige ienfâldige bitinken wiist fierders de wei for de skriftekindige stúdzje oan. Hja hat nedich de kennisse fen de bihearskjende feiten, de oanliz en yn-stelling dy't it mûglik meitsje mei de kinstner mei to libjen, en de wil om de biswieren, dy't hjar by elts bisykjen ta forstean foardwaen scille, to oerwinnen.

Yn it formidden fen de skriftekindige stúdzje scil altyd it kinstwirk sels stean. Hieltydwer forfette soarchsume lêzing scil de geast it forstean jaen fen folle det by foarste lêzing net ef mar skimerich fornommen wirdt. Makket it kinstwirk diel út fen in groep, lyk as in fers diel útmeitsje kin fen in samling fersen fen deselde dichter, den scil faek út it bisibbe kinstwirk nij ljocht opgean kinne oer it ûnderwerp fen de stúdzje. Mar faek ek scille feiten en forskynsels út it libben fen de dichter en út de bûtewrâld fen de heechste wearde wêze kinne om it forstean fen in kinstwirk riker to meitsjen; binammen de kennisse oan it soasiale en kulturêle formidden fen de dichter kin faek tige dêrta bydrage.

Hjir lykwols wirdt it nedich hoeden to gean. Net det soasiale en kulturêle formidden is for ús doel op himsels fen bilang, mar allinne de wirking dy't it hat op de dichter lyk as dy him iepenbieret yn syn wirk. Hwet de skrifte-kindige stúdzje altydtroch bidriget, is it oannimmen fen

forbân twisken feiten dy't allinne romtlik en tiidlik nêst inoar bistean. Somliken tinke b.g. det as in dichter in oar dichter moetet, det op syn kinst ynwirkje moat, wylst it bêst mûglik is det de oar him ûnforskillich lit ef ôfstjit, sadet er syn moed slút ynsté fen iepenet. Feiten út húslik, maetskiplik en steatkindich libben wirdt sûnder mear fen oannommen det hja in sterke wirkung hawn ha, wylst wy, as it wirk swijt, der neat fen witte ho't de dichter derop reagearre hat. Noch de steatkindige tastân noch de tsjerklike organisaesje is op himsels fen bilang, as dy gjin spoaren neilitten hat yn it kinstwirk. It is nedich it formidden to bistudearjen yn forbân mei it kinstwirk, en út it kinstwirk wei. Wy moatte ús de frage stelle ho't it kinstwirk biwoartele is yn it libben fen de dichter, en troch him, yn syn formidden en syn tiid. It is net sein det it hiele wêzen fen de dichter yn syn wirk ta utering komt, like min as det it forbân mei tiid en formidden dêr sterker yn sprekt as de dream fen de fierte.

It libbens-forbân dêr't de dichtung út opbloeit, neame wy mei de namme fen dichterskip. Yn it wêzen fen dit dichterskip kinne faeks trije mominten ûnderskaet wurde: de libbens-ynhâld dy't yn de dichtung nei foaren komt; de bisieling dy't makket det dizze libbens-ynhâld in foarm fen kinst oannimt; en it kinstwirk det troch de bisieling ûntstiet. Us biswier lykwols is, det it kinstwirk wol foar ús leit, mar det wy it net út it libben groeijen sjen kinne. Bigryp oer it lêste kinne wy allinne krije troch hieltydwer libben en kinst nêst inoar to setten, en nei to gean ho't it forbân twisken dy twa leit. Sa kin den de stúdzje fen dichterskip omskreaun wurde as de stúdzje fen libben en dichtung yn ûnderling forbân.

Wylst yn ús ûndersiik oer it dichterskip fen Gysbert Japiks it libben fen de dichter in haedstik op himsels foarmet, hat it ús winsklik like it kinstwirk to skôgjen yn trije aspekten, dy't elts yn in ôfsûnderlik haedstik bihanle binne. Foarst is der de frage fen it ûntstean fen syn wirk yn tiidsrige, dêr't binammen de bioardieling fen

foroaring, fen groei ef forfal, fen ôfhingje moat. Twad it wirk skôge neffens de libbens-ynhâld dy't dêr foarm yn wint. Tred it wirk as kinstwirk, dêr't de bysûndere kinstners-biskenpenheit by nei foaren komt. Neidet libben en wirk op dy wize ûndersocht binne, scille wy bisykje en jow, de haedsaken dy't wy foun hawwe, gearfetsjend, in biskriuwing fen it dichterskip fen Gysbert Japiks.

Ek dizze stúdzje moat ûnderskiede yn hwet organyske ienheit is. Dêrom scil it net mûglik wêze de neamde ûnderdielen fen de stúdzje skaet fen inoar to hâlden: it scil faek nedich wêze by it bisprek fen it libben in birop to dwaen op de kinst, by det fen de kinst op it libben.

2. Eardere Gysbert Japiks-stúdzje.

Hwa't it fjild fen de eardere Gysbert Japiks-stúdzje oereaget, sjucht foartendalik det der twa tiidrekken yn to ûnderskieden binne. It foarste bigjint mei de Fryske wurksumheit fen Prof. Wassenbergh to Frentsjer (\pm 1790) en komt ta in ôfsluting mei it foarste diel fen J. H. Halbertsma's *Letterkundige Naoogst* (Dimter, 1840). It twadde set yn mei J. van Loon's ûntdekking fen Gysberts Wytmarsumer tiid, en rint oant hjoed de dei ta; dêryn falle it ûndersiik fen Siebs fen de Juniana, Buitenrust Hetteema's stúdzje, de bilangstelling for Gysbert Japiks fen it yn 1908 oprjuchte „Kristlik Frysk Selskip”, de Gysbert Japiks-stúdzje út de Jongfryske tiid, de dissertaesje-Haantjes en de útjeffe fen 1936. Ut de tiid fen 1840 oant 1892 datearret wol Waling Dykstra's útjeffe fen Gysbert Japiks (Frentsjer, 1853), mar dy hat allinne wearde as folksrieme biwerking; útkomsten fen eigen stúdzje binne dêr amper yn forwirke. Twisken 1840 en 1892 stiet de stúdzje fen Gysbert Japiks frijwol stil.

De forklearring is net fier to sykjen. Foarst hie Halbertsma allinne de Gysbert Japiks-stúdzje safolle fierderbrocht, det it nei him in tiid lang lykje koe, hja hie mei him hjar doel birikt, en wier ta in ein kommen. Mar ek